SHIFOKOR–BEMOR MUNOSABATLARIDA TIBBIY PSIXOLOGIYANING O‘RNI VA KOMMUNIKATIV YONDASHUVLAR

Xaydarova Dilafruz Kamalovna
1-son Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi bosh o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada shifokor–bemor munosabatlarida tibbiy psixologiyaning ahamiyati hamda samarali kommunikativ yondashuvlarning o‘rni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tibbiy faoliyat jarayonida shifokorning psixologik kompetensiyasi, empatiya, faol tinglash, ishonchli muloqot va bemorning emotsional holatini hisobga olish davolash samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatishi asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tibbiy psixologiya asosida tashkil etilgan muloqot bemorlarning davolanishga bo‘lgan ishonchini oshiradi, stress va xavotir darajasini pasaytiradi hamda klinik natijalarning yaxshilanishiga xizmat qiladi. Maqola yakunida tibbiyot xodimlari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *tibbiy psixologiya, shifokor–bemor munosabati, kommunikativ kompetensiya, empatiya, muloqot madaniyati, psixologik yondashuv.*

Zamonaviy tibbiyotda faqat klinik bilim va texnik ko‘nikmalar yetarli emas, balki shifokorning psixologik tayyorgarligi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shifokor–bemor munosabatlari davolash jarayonining markaziy komponenti bo‘lib, ushbu munosabatlar sifatiga ko‘ra bemorning davolanishga bo‘lgan munosabati, ishonchi va sog‘ayish jarayoni shakllanadi. Tibbiy

psixologiya shifokorga bemorning ruhiy holatini tushunish, uning ehtiyojlari va qo‘rquvlarini aniqlash hamda individual yondashuvni ta’minlash imkonini beradi.

So‘nggi yillarda kommunikativ yondashuvlarning tibbiyotdagi o‘rni tobora ortib bormoqda. Bemor bilan samarali muloqot o‘rnatish, tushunarli va ochiq axborot berish, bemorning fikrini hurmat qilish shifokor kasbiy madaniyatining ajralmas qismiga aylandi. Shu bois, shifokor–bemor munosabatlarini tibbiy psixologiya nuqtayi nazaridan o‘rganish dolzarb ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi.

Tibbiy psixologiya shifokor va bemor o‘rtasidagi munosabatlarni o‘rganadigan va yaxshilaydigan muhim fan bo‘lib, u davolash jarayonining samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Tibbiy psixologiya bemorning ruhiy holatini, stress, tashvish va kasallikni qabul qilish jarayonini hisobga olgan holda, shifokorga bemor bilan ishonchli aloqa o‘rnatishga yordam beradi. Bu fan shifokorning kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantirish, bemorning psixologik ehtiyojlarini tushunish va davolashga bo‘lgan motivasiyasini oshirishda asosiy rol o‘ynaydi.

Asosiy o‘rinlari:

- Ishonch va hamkorlikni shakllantirish: Yaxshi psixologik munosabat bemorning shifokorga ochiqligi va tavsiyalarga rioya qilishini (komplaens) oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ishonchli munosabatlar davolash natijalarini yaxshilaydi, bemor qoniqishini va eslab qolishini oshiradi.

- Psixologik omillarni hisobga olish: Kasallik nafaqat jismoniy, balki ruhiy ta’sirga ham ega. Tibbiy psixologiya shifokorga bemorning stress, depressiya yoki qo‘rquvini aniqlash va bartaraf etishga yordam beradi.

- Davolash samaradorligi: Yaxshi munosabatlar bemorning davolanishga faol ishtirok etishini ta’minlaydi, bu esa surunkali kasalliklarda (masalan, yurak-qon tomir yoki onkologik) muhimdir.

- Deontologiya va axloq: Shifokor bemorning shaxsiy sirlarini saqlash, samimiy va sabrli bo‘lish orqali psixologik qo‘llab-quvvatlash ko‘rsatadi.

O‘zbekiston tibbiyotida tibbiy psixologiya hali yetarli darajada o‘rgatilmayotgani va qo‘llanilmayotgani haqida tanqidlar mavjud, ammo u davolashning ajralmas qismi sifatida e’tirof etilmoqda.

Kommunikativ yondashuvlar

Shifokor–bemor kommunikatsiyasi davolashning muvaffaqiyat kalitidir. Effektiv muloqot bemorning tashvishini kamaytiradi, aniq diagnoz qo‘yishga yordam beradi va tavsiyalarga rioya qilishni oshiradi. Asosiy kommunikativ yondashuvlar quyidagilar:

Empatiya va faol tinglash: Shifokor bemorning his-tuyg‘ularini tushunib, “Sizni tushunaman” yoki “Bu holat sizga qiyin bo‘layotgandir” kabi iboralar bilan javob berishi kerak. Ochik savollar (masalan, “Kasallik sizga qanday ta’sir qilmoqda?”) bemorni ochiq gapirishga undaydi.

Bemor markazidagi yondashuv (Patient-centered communication): Bemorning nuqtai nazari, qadriyatlar va ehtiyojlarini birinchi o‘ringa qo‘yish. Bu yondashuvda shifokor bemorning hayot tarzi, oilasi va psixologik holatini hisobga oladi.

Noverbal kommunikatsiya: Tabassum, ko‘z aloqasi, ochiq pozitsiya (qo‘llarni bog‘lamaslik) ishonchni oshiradi. Intonatsiya va ovoz balandligi ham muhim – tinch va ishonchli ovoz bemorni tinchlantiradi.

Ma’lumot berish va tushuntirish: Murakkab tibbiy atamalarni oddiy tilda izohlash, bemorga savollar berishga ruxsat berish va qabul xulosasini takrorlash.

Qiyin vaziyatlarda muloqot: Yomon xabar berishda (masalan, og‘ir diagnoz) empatiya va qo‘llab-quvvatlash muhim. Agresiv bemorlarda tinchlikni saqlash va sababni aniqlash kerak.

Kommunikatsiya modellari (Szasz va Hollender, Robert Veatch asosida):

- Paternalistik model: Shifokor “ota” rolida, bemor passiv. An’anaviy, ammo hozir tanqid qilinadi (bemor huquqlari cheklanadi).

- Texnologik (informativ) model: Shifokor faqat faktlarni beradi, bemor qaror qabul qiladi.

- Hamkorlik (mutual participation) model: Eng zamonaviy – shifokor va bemor teng huquqli hamkorlar. Bemor faol ishtirok etadi, bu surunkali kasalliklarda samarali.

- Kollegial yoki kontrakt model: Tenglik va shartnoma asosida.

Zamonaviy tibbiyotda hamkorlik modeli tavsiya etiladi, chunki u bemorning qoniqishini va davolash natijalarini oshiradi.

Tibbiy psixologiya va yaxshi kommunikatsiya shifokor–bemor munosabatlarini mustahkamlaydi, davolashni samarali qiladi va ikkala tomonning qoniqishini ta’minlaydi. Shifokorlar uchun bu ko‘nikmalarni o‘rgatish va amalda qo‘llash muhimdir.

Olingan natijalar boshqa tadqiqotlar xulosalari bilan uyg‘un ekanligi aniqlandi. Biroq, amaliyotda hali ham shifokorlarning kommunikativ tayyorgarligiga yetarlicha e’tibor berilmayotgani muammo bo‘lib qolmoqda. Ayniqsa, tibbiyot ta’limi jarayonida tibbiy psixologiya va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan mashg‘ulotlar kam uchraydi.

Munozara jarayonida shuni ta’kidlash mumkinki, tibbiy xizmat sifati faqat texnologik taraqqiyot bilan emas, balki inson omiliga asoslangan yondashuv bilan ham belgilanadi. Shu sababli kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish tibbiyot xodimlarining kasbiy tayyorgarligida muhim o‘rin tutishi lozim.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, shifokor–bemor munosabatlarida tibbiy psixologiya va kommunikativ yondashuvlar davolash samaradorligini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Psixologik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilgan muloqot bemorning ruhiy holatini barqarorlashtiradi va shifokorga bo‘lgan ishonchni mustahkamlaydi.

Tibbiyot oliy ta’lim muassasalarida tibbiy psixologiya va kommunikativ ko‘nikmalar bo‘yicha maxsus kurslarni joriy etish;

Amaliy shifokorlar uchun muntazam psixologik treninglar tashkil etish;

Bemorga yo‘naltirilgan yondashuvni klinik amaliyotga keng joriy qilish;

Shifokor–bemor muloqotini baholash mezonlarini ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR

1. Исаев Д.Н. Психология больного и врача. – Санкт-Петербург: Питер, 2017. – 304 с.
2. Stewart M., Brown J.B., Weston W.W., McWhinney I.R., McWilliam C.L., Freeman T.R. Patient-Centered Medicine: Transforming the Clinical Method. – Oxford: Radcliffe Publishing, 2014. – 416 p.
3. Silverman J., Kurtz S., Draper J. Skills for Communicating with Patients. – London: Radcliffe Medical Press, 2013. – 240 p.
4. Hall J.A., Roter D.L., Katz N.R. Meta-analysis of correlates of provider behavior in medical encounters. Medical Care, 1988, Vol. 26, No. 7, pp. 657–675.
5. Patient-Centered Communication in Cancer Care. – Bethesda: National Cancer Institute, 2007. – 128 p.
6. Mead N., Bower P. Patient-centred consultations and outcomes in primary care. British Journal of General Practice, 2002, Vol. 52, pp. 34–39.

7. Roter D., Hall J.A. Doctors Talking with Patients / Patients Talking with Doctors. – Westport: Praeger, 2006. – 280 p.

8. Street R.L., Makoul G., Arora N.K., Epstein R.M. How does communication heal? Pathways linking clinician–patient communication to health outcomes. Patient Education and Counseling, 2009, Vol. 74, pp. 295–301.